

EEN MERKWAARDIGE GESCHIEDENIS UIT DE 18DE EEUW

Henny van Dolder-de Wit

Doodgeboren kind bewaard in alcohol

Dat bestuurders van stad en kerk soms met vreemde zaken werden geconfronteerd, blijkt uit een gebeurtenis, opgetekend in een 18de-eeuws notulenboek van de **St.-Janskerk**, waarin wordt vermeld hoe een schilder weigerde zijn doodgeboren mismaakte kind te laten begraven omdat hij het in alcohol wilde bewaren.

In de kerkmeestersvergadering van 14 maart 1785 deelde koster Johannes **Hanzon** mede 'dat zeker persoon, wonende binnen deese stad en genaamd Bendfordt, het voldragen kind waarvan zijn vrouw verlost was, dog eeven na de verlossing gestorven was, weigerde te doen begraven (...) op pretext [met het doel] dat hetzelfde wegens zijne mismaakthijd in liquor bij hem zoude bewaerd worden'. Verwonderd over deze hoogst ongebruikelijke gang van zaken kreeg de rentmeester opdracht om bij de stadssecretaris Vincent van Eyck te informeren of er een biljet van overlijden was afgegeven en of de burgemeesters toestemming hadden gegeven 'om hetzelfde kind niet ter aerde, maar in liquor te stellen'.

Het biljet bleek te zijn afgehaald en de kerkrechten betaald. Bovendien beweerde **Bentfort** dat de burgemeesters met zijn verzoek accoord gingen, Ondanks dat aan de vereiste formaliteiten was voldaan, lieten de kerkmeesters bij monde van hun voorzitter, Martinus van **Toulon**, bij de burgemeesters navraag doen of zij inderdaad de gevraagde toestemming aan de schilder **Bentfort** hadden verleend en zo ja, dat zij in het vervolg dan **graag** van dergelijke zaken op de hoogte gesteld zouden worden. De kwestie geeft een interessant beeld van de 'grip' die de kerkmeesters hadden op de samenleving.

In de vergadering van 11 april 1785 deed Van Toulon verslag van zijn bezoek aan het stadhuis. De burgemeesters bleken geheel onkundig van de zaak, waarna **Bentfort** door hen ter kamer werd ontboden. De notulen van de kerkmeesters vermelden daarna niets meer over het voorval.

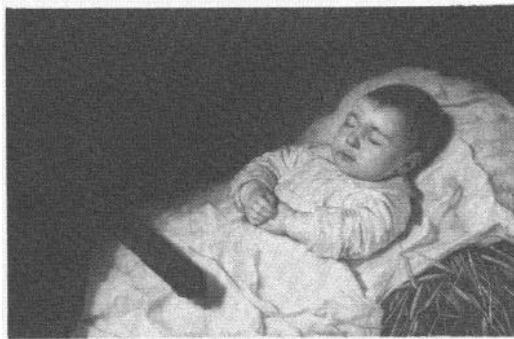
Carel Bentfort

Carel Bentfort, gehuwd met Carolina **Regenbogen**, vestigde zich in 1784 aan de Naaierstraat, met kerkelijke attestatie van **Schiedam**.¹ Daar hij in de notulen staat vermeld als 'schilder' zal

hij vermoedelijk kunstenaar zijn geweest, **aan**gezien een huisschilder gewoonlijk als 'verver of verwer' werd aangeduid.

Volgens de 'Index gaarder begraven 1696-1811' in het Streekarchief Hollands Midden (band 1) was het desbetreffende kind op of omstreeks 24 januari 1785 geboren.

Op 21 april 1790 overleed opnieuw een pasgeboren kind van het echtpaar en op 13 december 1801 een bijna volwassen dochter. Op 14 juni 1802 verzocht de vader 'om op het graf waarin zijn overleden dochter begraven ligt een inscriptie te mogen plaatsen: Hier rust Frederica Barbara **Francisca** Bentfort, oud 20 jaren en 2 maanden. In den Here ontslapen den 13 december 1801'. Deze grafzerk is nog in de **St.-Janskerk** aanwezig en ligt voor de drempel van het koorhek in het transept. Behalve aan de naam **Bentfort** herinnert de steen aan een periode dat ouders meermalen de gang naar de **St.-Janskerk** of het omringende kerkhof maakten om daar een kind aan de aarde toe te vertrouwen.

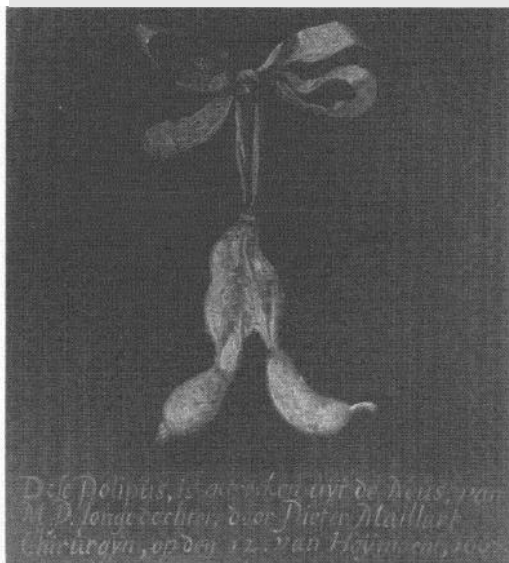

• Symbolisch voor de grote kindersterfte in vroeger eeuwen is dit schilderij van B. van der Helst (1612-1670). Collectie Stedelijk Museum Het Catharina Gasthuis, Gouda. Foto: Bob de Wit.

Rariteitenkabinetten

Het is onduidelijk waarom de schilder kenbaar maakte dat het doodgeboren kind 'in liquor bij hem zoude bewaerd worden'. Het was toen al gewoonte om voor studie van de medische wetenschap van dergelijke objecten gebruik te maken. Enkele verzamelingen getuigen hiervan, zoals de collectie van het AMC-ziekenhuis te Amsterdam, die zijn ontstaan dankt aan de Amsterdamse geneesheer professor Gerardus Vrolik

(1801-1863). In 1869 werd de collectie door de Amsterdamse burgerij aangekocht en geschenken aan de gemeente Amsterdam. Dit 'rariteitenkabinet' kwam kortgeleden in de actualiteit door een artikel in de Goudsche Courant, getiteld: 'Griezelen bij foetussen op sterk water van het AMC'. Ook het Teylers Museum te Haarlem (het oudste museum in Nederland) kwam op deze wijze tot stand, na het overlijden van de vermogende zijde- en lakenhandelaar Pieter Teyler van der Hulst in 1778. Diens laatste wil, het openstellen van zijn verzameling voor het publiek, getuigt van het 18de-eeuwse ideaal om de verworvenheden van kunst en wetenschap voor iedereen toegankelijk te maken.

- *Neuspoliep. Olieverf op paneel, anoniem 1667, met het onderschrift: 'Deze polipus is getrocken uijt de neus van M.P. jongedochter, door Piter Maillart chirurgijn, op den 12. van hoijmaent [juli], 1667'. Collectie Stedelijk Museum Het Catharina Gasthuis, Gouda.*

Dieren, en afschuwelijk genoeg ook kinderen met afwijkingen, werden in vroeger eeuwen ook in alcohol bewaard om tentoongesteld te worden op kermissen. Dit laatste zal in geen geval het doel van schilder Bentfort zijn geweest.

Rest nog de vraag of het alleen uit curiositeit was dat de vader het lijkje conserveerde. Het is mogelijk dat hij het later aan een wetenschappelijke instelling wilde schenken of verkopen, wellicht op aanraden van een doctor *medicinae*, een chirurgijn of een vroedvrouw.

Wonderen der natuur

Behalve voor de opleiding van artsen waren

verzamelingen zoals bijvoorbeeld die in het Teylers museum, gevolg van belangstelling/nieuwsgierigheid naar de 'wonderen' van de natuur. Ook sommige predikanten verzamelden curiositeiten als blijk van Gods Almacht (zie bijvoorbeeld Psalm 19).

Onder invloed van de veruchung was er in de 18de eeuw een stroming van *fysico-theologen* als Bernard Nieuwentyt (1645-1718) die dergelijke objecten gebruikte als verdediging van het geloof tegen 'ongodisten' en 'ongelovigen', (zie de verklaring bij de titelprent van zijn boek *Regt gebruik der wereldbeschouwingen* uit 1715). Andere 18de-eeuwse dominees als Johannes Florentius Martinet, die een *Catechismus der natuur* schreef (1779) en Jacobus Albertus Uilkens met zijn *Van den schepper en zijne schepselen* (1799) experimenteerden zelf in de natuurwetenschappen.

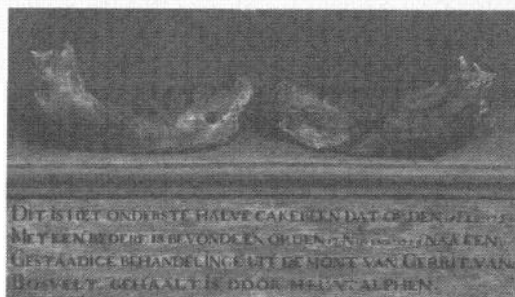
Enkele schilderijen in de Chirurgijnskamer van het Stedelijk Museum Het Catharina Gasthuis laten afbeeldingen zien van uitzonderlijk grote neuspoliepen en verwijderde kakementen. Het doel hiervan was niet alleen om de 'hoogstandjes' van de chirurgijns te tonen, maar ook de 'wonderen der natuur'.

Verantwoording

Met dank aan dr. G.J. Vaandrager voor de wetenschappelijke informatie.

1. Archief Hervormde gemeente Gouda: Namen van de Gereformeerde ledematen der stad Gouda 1710-1819, inv.nr. KA '63 (niet gefolieerd).
2. Goudsche Courant 14 april 1994. Artikel van Hans van Alphen.

Literatuur: Joost Elffers en Mikel Schuyt, *Groot Museumboek* (Meulenhoff-Landshoff 1980).

- *Kaakbeen van twee zijden. Olieverf op paneel van H. Paweel, met het onderschrift: 'Dit is het onderste halve cakebeen dat op den 15 feb. 1724 met een bederf is bevonden en op den 17 novemb. 1726 naa een gestaadige behandeling uit de mont van Gerrit van Bosvelt gehaalt is door H. Alphen'. Collectie Stedelijk Museum Het Catharina Gasthuis, Gouda.*